

***Te aoraki ae te
Meningococcal***

Atai kanikina

***Tai
kakantaninga
- kakaenako
buokam***

Te aoraki ae te Meningococcal

Te aoraki ae te Meningococcal e bon reke man te man n aoraki, ao ni kona ni karekei uaekaki n aoraki aika ana rangi ni kakaiaki.

- ***Te Meningitis***

(te aoraki nakon kuoran te kaburoro - brain membranes)

- ***Boitin te rara***

(te Septicaemia)

E rawata aika a mate riki man boitin te rara ni kabotauaki ma te meningitis.

A kaokoro rinanin manin te aoraki ae te meningococcal, ao a kurubunaki n aekan aei, A, B, C, W ao Y. Angiia aika a reke n te aoraki aei i Nutiran a reke man kurubu B.

“

Te aoraki ae te Meningococcal e rangi ni kai reke irouia aomata - tii inanon tabeua te aoa ao a kona naba n rangi ni mamara.

”

Te aoraki

E na kekerake teutana angin te aoraki inanon teuana ke uoua te bong, ke e na kona ni waekoa ni kakaiaki inanon tabeua te aoa. E kona ni bwainaorakiaki ma te antibiotics, ma e rangi ni akawaki moantaaian bwainaorakiana. Ni moan reken te aoraki, ae te meningococcal e na kona ni kaoti bwa aekakin te influenza (flu) ke te cold, ma e na kona n rikirake korakorana n te tai ae tawe. N tabetai ao e kona te aomata n namakina te aoraki ao ni manga namakinaki te marurung imwain are e tira naba ni kakaiaki n te tai ae tawe.

“ Te aoraki ae te Meningococcal e bon aki kona ni bwainaorakiaki n te auti - e rangi ni kakawaki karekean te ibuobuoki man te onaoraki n te tai naba anne. ”

Taian kainikina ibukin te aoraki ae te Meningococcal bon ti te arona ma aoraki ake a aki teimaan ao man raoiroi iboni irouia. Te aoraki ae te Meningococcal e bon aki kona ni bwainaorakiaki n te auti - e rangi ni kakawaki karekean te ibuobuoki man te onaoraki n te tai naba anne.

Ngkana ko tabeaianga iroun temanna bwa e reke irouna te aoraki ae te meningococcal, tarebonia am taokita (General Practitioner), Healthline n tarebonia (0800 611 116) ke te tienta ake a uki imwin aoan te mwakuri ni baronga norakia n te tai ae waekoa. Ngkana e aki kona ni bae am tai, kairiia nakon te Emergency Department n te onaoraki are e kaan nakoim ke tarebonia 111.

Ngkana ngkoe te karo ke te tia tararua ao ko bon riai n onimakina are bon bwanan nanom - boni ngkoe ae ko ataia bwa natim e rikirake n aoraki nakon are ko bon tataneiai ao e tabe n rikirake ni kakaiaki n te tai ae tawe. Ngkana a bane am anga ni kakaeen buokam ao an tarebonia 111 ibukin te amburanti.

Antai ae e rangi ni kai reke irouna te aoraki aei?

Te aoraki ae te Meningococcal e bon kona n reke irouia aomata ni kabane. E ngae n anne ao ngoro, ataei ake iaan 5 te ririki, mataburo ao kairake ake a maeka ni ikotaki ma tabeman n tabo n reirei ke tabo ake a kaboaki ibukin te maeka a bon rangi ni kai reke irouia ao a riai ni itinaki n te iti n totoko. Aomata nako a kona n reke irouia n te tai n aki akaka inanon te ririki, ma e rangi ni kai butinako n tain te winter ke te spring.

E rangi ni kai reke riki irouia ngoro ake iaan teuana te ririki, ao kain Māori ao ataein te Betebeke ake iaan 5 te ririki e a rangi ni kakaiaki riki ngkana e reke irouia. Ikeikenakin bubun te moko, te ibetutu ni maeka ke ngkana iai aorakim ae e irekereke ma te ikeike n aekakin te flu (influenza) a na kakorakora riki kakai rekena iroum, ngaia are iangoa karekean itim n totokoa te flu ni katoa ririki ibukim ao ibukia am ataei.

Totokoana

Te aoraki ae te Meningococcal e ewe n ai aron te aoraki ae kabuta ae te cold - man te bekobeko ao te mwatie.

Te man n aoraki aio e tiku n tekateka inanon bwairia ao buaia aomata aika a marurung ao aki kona ni kaewea nakon temanna. Te man n aoraki e aki kona n tei maan maeuna itinanikun te rabwata, ngaia are e kanganga naba ewewena mai iroun temanna nakon temanna. Te aoraki ae te Meningococcal e rangi ni kai ewe imarenaia aomata aika a maeka ni botaki inanon te auti ae ti teuana ke nake a rangi ni irekekere ni kaan ma ngaia.

Tabesua kawai n totoko n aron nangoan bwairim ao wiim ngkana ko mwatie ke ni bekobeko, ao te tebobai ao mwauan raoi baim, ana kona ni buoka kauarerekean butinakon te manaoraki. Tai buoka ni bwai ni bwai ake e tiku iai mwin te baware iaona n aron te bwatoro ni moo, te lip balm ke tenan vape.

Kanikinaean te aoraki

Kanikinaean te aoraki ae te meningococcal tao ana aki kona ni kaoti n te tai ae tii teuana. Tabeua kanikina, n aron te kabuebue, a rangi n tabangaki n rereke. Karekea te buoka n te tai naba anne ngkana ko namakini ke a ikotaki ni kaoti kanikina aikanne. Tarebonia am Taokita (GP), te Healthline n tarebonia (0800 611 116) ke te tienta ake a uki imwin aoan te mwakuri. Ngkana e aki kona ni bae am tai, kairiia nakon te Emergency Department n te onaoraki are e kaan nakoim ke tarebonia 111.

Te aoraki ae te Meningococcal e bon rawata aekakin kanikinaeana. N aron aikai:

- te kabuebue ae e korakora
- maraki n atu
- minotakin n te iango
- te ni matutu
- marakin toman taian rii ao mwatireti.

Iai naba kanikina aika a onoti nakon te aoraki aei, n aron:

- kiriwantata n te kun
- te kai n roroa
- ribakin te/ao te mwebuaka n te oota ae bane ootana.
- te mumuta
- te tang
- te rawa n amwarake (irouia ngoro)
- tao tiburaken te mango (te tabo are e maraurau iaon te atu)
- te katikitiki

Te naan ngoro a kona ni mwaitoro baia ao rangaia, ke n noraki te kiriwantanta iaon rabwataia ao tao n rawa n amwarake. Ikawai a kona ni matutu, ni minotaki, ni karaoi mwakuri aika aki kakaraoi, ke a matu n aki namakinaba.

Te kiriwantantan iaon te kun bon te kara ae e uraura n aron te bae e teke n te biin, ke te buruti, ae e aki kona ni bua ngkana ko taonna n te kirati, bon te kanikina ae kararaoma. Ko riai n tarebonia te amburanti ngkekei naba, ngkana e kaoti te kiriwantatan aio iroun te ataei ke te ikawai ae aoraki. Te bauraura e kona ni kaoti

n te tabo n aki akaka iaon te rabwata, ma tai tataninga kaotina imwain karekean buokam man te onaoraki. Tao temanna ni katoa teniman te aomata ae reke n te aoraki ae te meningococcal e aki reke irouna te bauraura.

Waekoa ni karaoia

Ngkana iai temanna kain am auti ae aoraki ao n reke teuana ke n riaon teuana n reke irouna taian kanikina ae a kaotaki n te moan iteraniba, kakaeta te buoka n te tai naba anne.

- Tarebonia te taokita, te tabo n tutuo (medical centre), kiriniki ake a uki imwin te tai ke te Healthline n tarebonia (0800 611 116) ngkekei naba - n te ngaina ke te bong.
- Taekini taian kanikina ake a kaoti.
- Ngkana ko taku bwa te meningococcal te aoraki anne, tai bwarannanoia.
- Kaumaka karaoan te ibuobuoki ngkekei naba.
- E ngae ngke te aomata arei e a tia n tuoaki iroun te taokita, a bon riai n tarataraki.
- Ngkana e a tia ni manga noraki iroun te taokita kakoaua raoi bwa a bon reke rongorongoe ake ko anganaki ibukin manga am tai n oki ke n tarebon ibukin ibuobuoki aika a katawe. Tuatua bwa ana koreaki kaetieti aikai nakoim.
- Ngkana e kekerake ni kakaiaki te aoraki oki rikaki n te tai naba anne nakon te taokita ke te onaoraki. Tuangia taan mwakuri n te onaoraki bwa am aomata anne e a tia ni bwainaorakiaki n te antibiotic, bwa aio e kona n totokoi norakin kanikina.
- Tai katuka te aomata ane e aoraki iboni irouna.
- Ngkana ko kainnanao te buoka ae e tawe tarebonia 111 ao bubuti te amburanti.

“

E rangi ni kakawaki bwa ko na atai kanikinaean te aoraki n te meningococcal, ao ni karekea te ibuobuoki man te onaoraki n te tai ae tawe ngkana iai tabeaiangam.

”

Te iti n totoko ibukin te aoraki ae te meningococcal

Te iti ibukin te aoraki ae te meningococcal a bane n tauraoi ibukia ake a rangi ni kai ewekaki n te aoraki aei.

E mwanenaki te iti n totoko ibukin kurubu A, C, W ao Y nakoia:

- Nake a irereke ni kaan ma nake e reke irouia te meningococcal n kurubu aikai (A, B, C, W ke Y).
- Aomata ake a tia n reke n aorakina te meningococcal mai imwaina.
- Aomata ake a rangi ni kai reke irouia meningococcal ibukin kerikakin korakoran rabwataia n totokoa te aoraki ni kaineti ma aorakin rabwataia tabeua.
- Kairake ao te roronrikirake ae bwakara te ririki ae 13-25 aia ririki ake a tauraoi ni maeka ke ni ikotaki ni maeka n tabo n reirei (boarding school), ke n ana tabo ni maeka te kuura ae rietata, aia tabo ni maeka tautia ke ni karabuti.

E mwanenaki te iti n totokoa ibukin kurubu B nakoia:

- Nake a irereke ni kaan ma nake e reke irouia te meningococcal ni kurubu aikai (A, B, C, W ke Y).
- Aomata ake a tia n reke n te aoraki ae te meningococcal mai imwaina.
- Aomata ake a rangi ni kai reke irouia te meningococcal B ibukin kerikakin korakoran rabwataia n totokoa te aoraki ni kaineti ma aorakin rabwataia tabeua ni ikotaki ma nake a ngore tautian rabwataia.
- Te ngoro ni karokoa 12 te namwakaina aia ririki, a barongaki itinakia ni iteran te burokuraem ibukia ataei ake a uarereke.
- Kairake ake man 13 nakon 25 aia ririki ake a tibwa tokara aia moan ririki n tabo ake a ikotaki ni maeka ma tabeman.
- Te ngoro are man 13 nakon 59 namwakaina (ni karokoa 31 Aokati 2025).

Ibukin rongorongon riki karekean te iti n totoko ibukin te meningococcal

- maroro ma am taokita (GP), te neeti ke am tienta ibukin te mauri
- tarebonia te Healthline n te nambwa ae
0800 611 116
- immunise.health.nz/meningococcal

Ko na nakea ibukin karekean te ibuobuoki iaon te aoraki ae te meningococcal

**Ngkana ko kan ata riki rongorongon te
aoraki ae te meningococcal, maroro ma
am taokita, te neeti, ke te tienta ibukin
te mauri, ke n reitaki nakon te botaki ni
mwakuri ibukin katoki aoraki.**

**Ibukin karekean ibuobuoki itinanikun
aoan te mwakuri (te 24 n aoa n tieweti),
tarebonia te Healthline iaon
(0800 611 116)**

**Health New Zealand
Te Whatu Ora**